

УДК 331.1

К. А. Андрущенко,
к. е. н. доцент, доцент кафедри економіки підприємства,
ДВНЗ "Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана"

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ ОСНОВИ ВПЛИВУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ НА ЗБІЛЬШЕННЯ ВАРТОСТІ КОМПАНІЇ

К. Andriushchenko,
candidate of economic sciences, associate professor, associate professor of department of economy of enterprise,
SHEI "Vadim Hetman Kyiv National Economic University"

FINANCIAL AND ECONOMIC FUNDAMENTALS OF INFLUENCE INTELLECTUAL CAPITAL TO INCREASE THE VALUE COMPANY

Фінансово-економічні передумови впливу інтелектуального капіталу на зростання вартості компанії ґрунтуються на сукупності фінансово-економічних властивостей даного економічного ресурсу, а також на перевагах та вигодах, які можуть отримувати в результаті його ефективного використання у внутрішній і зовнішній середовищах економічні суб'єкти, а також суспільства і держави в цілому. Фінансово-економічні властивості інтелектуального капіталу і його компонентів являють собою приховані можливості і умови для зростання вартості компаній та їх розвитку.

Інтелектуальний капітал і його компоненти також володіють такими загальними властивостями: актуальність (важливість компонентів інтелектуального капіталу для справжнього моменту, їх існування і прояв у т. ч. в економічній дійсності); достовірність (віддзеркалення інтелектуальним капіталом реального стану навколишнього, в т.ч. економічної, дійсності); адекватність (відповідність інтелектуального капіталу реальному об'єктивному стану дійсності, що виявляється в якісних і кількісних характеристиках інтелектуального капіталу); доступність (можливість неодноразового використання інтелектуального капіталу необмеженим колом осіб); оперативність (скорочення тимчасового інтервалу на вирішення проблем і завдань в результаті ефективного функціонування інтелектуального капіталу); надмірність (створення і функціонування продуктів інтелектуальної діяльності, які не впливають на стан і властивості інтелектуального капіталу в цілому); об'єктивність (неупередженість, неупередженість інтелектуального капіталу, його існування як окремого об'єкта); повнота (охоплення інтелектуальним капіталом всіх необхідних складових (сфер) суспільного життя, в тому числі економічної теорії і практики); селективність (виділення інтелектуальним капіталом пріоритетів); впорядкованість (чітка структуризація складових компонентів та елементів інтелектуального капіталу); спрямованість (характеризується наявністю мети, на досягнення якої спрямоване функціонування інтелектуального капіталу — в нашому випадку в якості мети виступає зростання вартості компанії).

Financial and economic conditions influence the intellectual capital to increase the company's value based on the totality of the financial and economic characteristics of economic resources as well as the advantages and benefits that can receive as a result of the effective use of internal and external environments, economic actors and society and the state as a whole. Financial and economic characteristics of intellectual capital and its components are hidden opportunities and conditions for growth in the value of companies and their development.

Intellectual capital and its components also have the following general properties: the relevance (importance of intellectual capital components for a true moment of their existence and manifestation in t. H. In economic reality); reliability (intellectual capital reflection of the real state of the environment, including economic, true); adequacy (compliance with intellectual capital real objective state of reality, which is in qualitative and quantitative characteristics of intellectual capital); accessibility (possibility of repeated use of intellectual capital unlimited number of persons); efficiency (reducing time interval to solve problems and challenges as a result of the effective functioning of intellectual capital); redundancy (establishment and functioning of intellectual products that do not affect the state capital and intellectual property in general); objectivity (impartiality, neutrality intellectual capital, its existence as a separate object); completeness (coverage intellectual capital of all necessary components (spheres) of social life, including economic theory and practice); Selectivity (intellectual capital allocation priorities); ordering (a clear structure for the components and elements of intellectual capital); orientation (characterized by objective, which is aimed at achieving a functioning intellectual capital — in our case, serving as a goal the rising cost of the company).

Ключові слова: фінансово-економічні властивості інтелектуального капіталу, вартість компанії, компоненти інтелектуального капіталу, продукти інтелектуальної праці, нецінова конкуренція інтелектуального капіталу.

Key words: financial and economic characteristics of intellectual capital, cost of components of intellectual capital, the products of intellectual work, intellectual capital non-price competition

ВСТУП

Фінансово-економічні передумови впливу інтелектуального капіталу на зростання вартості ком-

панії ґрунтуються на сукупності фінансово-економічних властивостей даного економічного ресурсу, а також на переваги та вигоди, які можуть

отримувати в результаті його ефективного використання у внутрішній і зовнішній середовищах економічні суб'єкти, а також суспільства і держава в цілому.

Фінансово-економічні властивості інтелектуального капіталу і його компонентів являють собою приховані можливості і умови для зростання вартості компаній та їх розвитку. Перераховані вище властивості продуктів творчої праці визначають їх високу прибутковість, яка може бути досягнута в результаті ефективного введення в господарський оборот продуктів інтелектуальної діяльності. Так, експертне опитування 124 провідних фахівців 37 українських підприємств різних галузей показав, що середня прибутковість використання об'єктів інтелектуальної власності вище в порівнянні з матеріальними активами в 2,4 рази, індекс прибутковості результатів інтелектуальної діяльності на підприємствах важкої промисловості — 1,42, для суб'єктів малого підприємництва — 3,46 [3, с. 71].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У формуванні наукових уявлень про інтелектуальний капітал та потенціал суспільства вагомий внесок належить Дж. Грейсону, П. Друкеру, М. Портеру, Й. Шумпетеру, Б. Твіссу, Х. Хекхаузену, Т. Шульцу, Г. Беккеру, Л. Едвінссону, М. Мелуону, Ч. Хансену, В.А. Іноземцеву та іншим зарубіжним вченим. Серед українських дослідників проблему використання та розвитку інтелектуального капіталу з різною мірою глибини вивчали О.І. Амоша, С.І. Бандур, Л.К. Безчасний, Н.Л. Гавкалова, В.М. Геєць, О.А. Грішнова, А.М. Колот, І.С. Каленюк, Е.М. Лібанова, Н.С. Маркова, В.В. Онікієнко, І.А. Петрова, А.І. Федулова, А.А. Чухно та ін. Проте зазначена проблема все ще залишається невирішеною та недостатньо дослідженою, що потребує продовження наукових пошуків

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Наукове обґрунтування фінансово-економічні основи впливу інтелектуального капіталу на збільшення вартості компанії у системі стратегічного управління розвитком підприємствами.

РЕЗУЛЬТАТИ

Фінансово-економічні властивості інтелектуального капіталу являють собою сукупність фінансово-економічних якостей (особливостей) і ознак (показників) його елементів, які складають відмінну особливість інтелектуального капіталу як економічного ресурсу. Серед яких можна виділити:

1) абсолютний характер прав фізичних та юридичних осіб на результати інтелектуальної діяльності. Творець продуктів творчої діяльності володіє правами, які діють проти будь-якого суб'єкта, охочого скористатися ними без його дозволу. Правова охорона об'єктів інте-

лектуальної праці захищає правовласника від використання результатами творчої праці конкурентами;

2) винятковий характер прав фізичних та юридичних осіб на результати інтелектуальної діяльності. Він передбачає отримання виключних прав, а не речових, т. б. здобувається не рід як фізичний предмет, а право, тому використання продуктів творчої праці може здійснюватися третіми особами тільки за згодою правовласника;

3) обмежений термін дії прав фізичних та юридичних осіб на деякі результати інтелектуальної діяльності. Наприклад, термін дії патентів на об'єкти промислової власності становить 10 років для корисних моделей, 15 років для промислових зразків, 20 років для винаходів;

4) територіальний характер прав фізичних та юридичних осіб на результати інтелектуальної діяльності. Як правило, дія прав на продукти творчої праці має територіальне обмеження, тобто вони дійсні в країні або групі країн, де пройшли реєстрацію та їм була надана охорона. В даний час існує можливість отримання правової охорони об'єктів інтелектуальної власності одночасно в ряді держав завдяки функціонуванню Мадридської системи з міжнародної реєстрації товарних знаків, системи міжнародного депонування промислових зразків, регульованою Гаазькою угодою, Договору про патентну кооперацію, системи міжнародної реєстрації найменувань місць походження, регульованою Лісабонською угодою. Вищевказані системи значно спрощують процедуру запиту на отримання правової охорони на продукти інтелектуальної діяльності та її отримання у великому числі країн;

5) особливості документального оформлення майнових прав на результати інтелектуальної діяльності при їх введенні в господарський оборот в виду наявності трьох суб'єктів прав — автора, правовласника, покупця. При використанні елементів інтелектуального капіталу третіми особами необхідно юридичне оформлення угоди про передачу прав або дозволу на користування об'єктами, ліцензійного договору. В іншому випадку застосування продуктів інтелектуальної праці третіми особами без дозволу правовласника є незаконним і "піратським";

6) обов'язкова наявність в продуктах інтелектуальної праці новизни, винахідницького рівня, оригінальності, промисловій придатності та ефективності, що дозволяють втілювати ефект науково-технічного прогресу;

7) наявність конкретних індивідуальних властивостей (зовнішня форма, склад, призначення, техніко-економічні характеристики та тощо), що дозволяють компонентам інтелектуального капіталу значно розрізнятися і розділятися на ринку;

8) універсальність продуктів творчої праці і їх органічний зв'язок з усіма галузями виробництва.

Чим значніше і більше рівень новизни або "піонерність" компонентів інтелектуального капіталу, тим ширший і універсальніший зв'язок з іншими галузями виробництва. Постійно зростаюче число науково-технічних досягнень, розосереджених між багатьма власниками винаходів, — товарна маса ринку ліцензійних угод;

9) можливість неодноразового використання результатів інтелектуальної діяльності фізичними та юридичними особами;

10) можливість одночасного застосування компонентів інтелектуального капіталу в ряді випадків необмеженим колом осіб. Наприклад, невиключна ліцензія дозволяє одночасно використовувати як ліцензіару, так і ліцензіату результати інтелектуальної діяльності;

11) участь у господарському обороті елементів інтелектуальної праці (знання, досвід, ноу-хау) разом з матеріалізованими предметами (прилади, машини, речовини);

12) опосередкована (а не натуральна, речова) форма передання об'єктів творчої діяльності від продавця до покупця у вигляді технічної документації, технічної допомоги;

13) розгалуженість по власникам продуктів інтелектуальної праці, які мають за своїм призначенням суто індивідуальний характер;

14) "віяловий" характер продажів (можливість неодноразової продажу товару об'єкта інтелектуального капіталу у вигляді прав з отриманням кожного рази грошової винагороди). Реалізація компонентів інтелектуального капіталу — висококофективна форма досягнень науки і техніки для продавців і покупців. В умовах гострої конкуренції стає неминучим прагнення до продажу власних результатів інтелектуальної праці для зміцнення своїх позицій на ринку, отримання додаткового прибутку, покупці "чужих" компонентів для економії часу і коштів на власні розробки;

15) надання стимулюючого впливу на науково-технічний прогрес. Науково-технічні досягнення і досвід активно впливають на створення додаткової вартості, але вони в силу своїх специфічних характеристик потребують правового захисту;

16) накопичування інтелектуального капіталу у вигляді знань, умінь, навичок, досвіду, можливість їх удосконалення;

17) множинність (потенційного) володіння майнових прав на продукти інтелектуальної діяльності;

18) секретність в ряді випадків результатів творчої праці;

19) залучення в товарообмін особливого товару (науково-технічних досягнень) і сприяння активному технологічному обміну [4, с. 65—67].

Інтелектуальний капітал і його компоненти також володіють такими загальними властивостями:

— актуальність (важливість компонентів інтелектуального капіталу для справжнього моменту, їх існування і прояв у т. ч. в економічній дійсності);

— достовірність (віддзеркалення інтелектуальним капіталом реального стану навколишнього, в т.ч. економічної, дійсності);

— адекватність (відповідність інтелектуальному капіталу реальному об'єктивному стану дійсності, що виявляється в якісних і кількісних характеристиках інтелектуального капіталу);

— доступність (можливість неодноразового використання інтелектуального капіталу необмеженим колом осіб);

— оперативність (скорочення тимчасового інтервалу на вирішення проблем і завдань у результаті ефективного функціонування інтелектуального капіталу);

— надмірність (створення і функціонування продуктів інтелектуальної діяльності, які не впливають на стан і властивості інтелектуального капіталу в цілому);

— об'єктивність (неупередженість, неупередженість інтелектуального капіталу, його існування як окремого об'єкта);

— повнота (охоплення інтелектуальним капіталом всіх необхідних складових (сфер) суспільного життя, в тому числі економічної теорії і практики);

— селективність (виділення інтелектуальним капіталом пріоритетів);

— впорядкованість (чітка структуризація складових компонентів та елементів інтелектуального капіталу);

— спрямованість (характеризується наявністю мети, на досягнення якої спрямоване функціонування інтелектуального капіталу — в нашому випадку в якості мети виступає зростання вартості компанії) [6, с. 101—102]. Кожен з трьох компонентів інтелектуального капіталу володіє власними фінансово-економічними властивостями.

Таким чином, інтелектуальний капітал має низку властивостей, облік яких може сприяти більш раціональному введенню в господарський оборот економічними суб'єктами та отриманню різних вигод і переваг, які можна умовно розділити на 3 групи [1, с. 12]. Одна з груп, це конкурентні переваги від створення і використання компонентів інтелектуального капіталу представлені такими позиціями, як:

— контроль ринку;

— активне освоєння ринків;

— зростання цін на вироблену продукцію, виконані роботи, надані послуги як наслідок поліпшення якості товарів; створення принципово нових продуктів і продуктів, більшою мірою відповідають запитам споживачів; підвищення престижності продукції;

— збільшення обсягу продажів і швидкості обігу грошових коштів;

— скорочення витрат на маркетинг і загальне зниження витрат (при більшому обсязі продажів відбувається зниження величини витрат на одиницю продукції);

— скорочення вартості експлуатації продукту (на відміну від більшості товарів, що вимагають здійснення нових витрат у процесі їх експлуатації, при зменшенні витрат при експлуатації продуктів інтелектуальної діяльності виробник зменшує витрати споживачів);

— зниження ризику виготовлення неякісного кінцевого продукту, що дозволяє зменшити витрати на ремонт;

— зміцнення конкурентних позицій і досягнення наміченого рівня прибутковості в результаті ефективного реалізації продуктів творчої праці;

— захист у разі жорсткої цінової конкуренції.

Досягнення конкурентних переваг відбувається за рахунок використання у зовнішньому середовищі підприємства створених людським капіталом і відповідних, завдяки структурному капіталу, вимогам ринку товарів, робіт або послуг. Через створення та реалізацію нових продуктів відбувається формування нових ринкових ніш. Завдяки структурному капіталу досягається відповідність якостей продуктів останнім вимогам ринку [5, с. 67]. В результаті впровадження продуктів з кращими якісними характеристиками формується клієнтська база (клієнтський капітал), яка у разі ефективного розвитку структурного капіталу може отримати постійний характер. Крім того, виключні права на результати інтелектуальної діяльності дають можливість захистити свій сегмент ринку, не допустивши на нього конкурентів, а також отримати цінові премії [1, с. 13].

ВИСНОВКИ

Необхідно відзначити, що в даний час докорінно змінилися форми конкуренції. Якщо до недавня переважала цінова конкуренція, то тепер особливу роль стала грати її нецінова форма. В умовах сучасної високорозвиненої економіки різко ускладнюються запити споживачів, в результаті чого на ринку досить просто розмістити численні і різноманітні варіації товарів. Відповідно необхідним стає залучення споживачів шляхом поліпшення якості продукції. Витрати на нецінову конкуренцію при правильному підході обходяться фірмі набагато дешевше, ніж витрати на цінову форму. Як показує практика, в реальності зниження цін нижче оптимального рівня призводить до зниження прибутку (більше сильного зменшення при більшому скорочення цін). Взаємозв'язок між нецінковою конкуренцією і прибутком виявляється більш складною. Наприклад, дріб'язкова і недорога зміна конструкції товару може підвищити його зручність для споживача, що в свою чер-

гу може сприяти зростанню конкурентоспроможності. Форми нецінової конкуренції більш різноманітні, і в цьому простір для людського капіталу. В цілому реалізація нецінової конкуренції здійснюється завдяки інтелектуальному капіталу, особливо його людському компоненту.

Література:

1. Котиш О.М. Оцінка інвестиційної вартості підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 "Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)" / О.М. Котиш. — Харків, 2011. — 20 с.

2. Азізова К.М. Управління капіталом підприємства на засадах контролінгу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 "Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)" / К.М. Азізова. — Харків, 2011. — 20 с.

3. Модильяни Ф. Скільки стоить фірма? Теорема ММ / Ф. Модильяни, М. Миллер; пер. с англ. А. Семенова. — М.: Дело, 1999. — 272 с.

4. Журавльова І.В. Фінансовий аспект оцінки інтелектуального капіталу / І.В. Журавльова // Фінанси України. — 2002. — № 10. — С. 103—109.

5. Чумаченко М.Г. Управління вартістю компанії на основі ціннісного підходу / М.Г. Чумаченко, В.А. Панков // Фінанси України. — 2004. — № 2. — С. 66—72.

6. Щербаков В.А. Оцінка стоимости предприятия (бизнеса) / В.А. Щербаков, Н.А. Щербакова. — М.: Омега-Л, 2006. — 288 с.

References:

1. Kotish, O.M. (2011), "Estimation of investment value of enterprise", Ph.D. Thesis, Economics and management of enterprises (by types of economic activity), Kharkiv, Ukraine.

2. Azizova, K.M. (2011), "Capital management of the enterprise on the controlling principals", Ph.D. Thesis, Economics and management of enterprises (by types of economic activity), Kharkiv, Ukraine.

3. Modiljani, F. and Miller, M. (1999), Skol'ko stoit firma? Teorema MM [What cost of company? Theorem of MM], Delo, Moscow, Russia.

4. Zhuravlova, I.V. (2002), "Financial aspect of estimation of intellectual capital", Finansi Ukrayini, vol. 10, pp. 103—109.

5. Chumachenko, M.G. and Pankov, V.A. (2004), "Management of cost of company is on the basis of the valued approach", Finansi Ukrayini, vol. 2, pp. 66—72.

6. Shherbakov, V.A. and Shherbakova, N.A. (2006), Ocenka stoimosti predpriyatija (biznesa) [Estimation of cost of enterprise (business)], Omega-L, Moscow, Russia.

Стаття надійшла до редакції 23.10.2015 р.